

Nyt og noter

Selskab og Institut

Ved Vagn Skovgaard-Petersen

I 1990 holdt Selskabet sit årsmøde i Odense, i Christian den Fjerdes »gymnasium«, der nu sorterer under menighedsrådet ved Sct. Knuds kirke. Lektor Knud Holch Andersen holdt et interessant foredrag om gymnasiets fremtid, set fra 1960, jf. artikel i nærværende årbog. I tilknytning dertil var arrangeret en byvandring under ledelse af lektor Harry Haue, hvor Katedralskolen blev forevist af rektor Hans Henrik Jacobsen.

I 1991 var årsmødet henlagt til Jelling Statsseminarium, der kunne fejre sit 150 års jubilæum – bl.a. med udgivelsen af værket Jelling Statsseminarium 1841-1991 i to bind, jf. anmeldelsen i årbogen her. Værter for os var rektor M. Nørregaard og lektor Leif Ingvorsen, der gav en historisk introduktion til både seminarieret og kirken. Hovedbegivenheden var præsentationen af Tage Kampmanns bog om læreruddannelse i Danmark 1945-1991, »Kun spiren frisk og grøn ...«. I tilknytning hertil causerede Kampmann over emner og erindringer, som han af forskellige grunde havde måttet udelade i den skriftlige fremstilling.

Af Selskabets øvrige virksomhed skal nævnes udgivelsen af årbogen Uddannelseshistorie i 1990 og 1991. Sidstnævnte kom som en flot – og altfor ærefuld – overraskelse for undertegnede, der kun kan udtrykke sin tak over for både den initiativtagende redaktion og de mange forfattere. Selskabet har i perioden endvidere medvirket til udgivelsen af Thyge Krogh: Et lille stykke kulturhistorie og Børge Riis Larsen: Naturvidenskab og dannelse, jf. anmeldelserne.

I 1990 udtrådte tidligere amtskonsulent Viggo Witt-Hansen af styrelsen efter mere end ti års aktiv og idérig virksomhed, som Selskabet takker ham for. I hans sted indvalgte lærer, cand. pæd. Inger Schultz Hansen, der allerede har vist sig uundværdig i sammenhængen.

Institut for Dansk Skolehistorie eksisterer ikke længere som et selvstændigt institut. Under en større institut-rokering, der er en følge af ministeriets nedskæringer på Danmarks Lærerhøjskole, blev det indpasset som en del af det nye Institut for Pædagogik og Uddannelsesforskning fra 1. januar 1992. Hvad dette i praksis betyder, er endnu uklart, – det skolehistoriske arbejde i både forskning og undervisning fortsætter ufortrødent.

Hvad er en skole?

Ved Ingrid Markussen

Else Karlshøj: »Hovedkilder til skolestatistik vedrørende landkommuner 1935-1964«. Institut for Dansk Skolehistorie. 1991. 86 s. samt 22 s. upag. bilag. Pris kr. 56,00. Kan købes ved henvendelse til Else Petersen, Danmarks Lærerhøjskole, Emdrupvej 101, København 2400 NV.

I sin udformning er bogen: »Hovedkilder til skolestatistik vedrørende landkommuner« yderst beskeden. Et hæfte i A4-format med affotograferet tekst. Titlen lyder heller ikke voldsomt animerende. Men tag ikke fejl! Her er virkelig gods at hente for forskere og andre, der ønsker at trænge ned under overfladen til det danske skolevæsens udvikling i en ekspansiv periode i mellemkrigstid og efterkrigstid!

Else Karlshøj har samlet materiale fra flere års studier vedrørende landsbyskolens centralisering til en samlet fremstilling om skolestatistikens veje og vildveje. Og forfatteren kender sit stof. Som ingen anden har hun kulegravet Rigsarkivets opbevarede statistiske skoleindberetninger fra skoler, skolekommissioner og amtsskolekonsulenter og er på den måde gået bag om den offentliggjorte skolestatistik. Den offentliggjorte skolestatistik findes i perioden i to værker: »Meddelelser vedr. folkeskolen, ungdomsundervisningen og læreruddannelsen«, udgivet af undervisningsministeriet 1933-1959, og »Statistiske Meddelelser: Børneskolen«, der blev udgivet af Det statistiske Departement, udkommet sidste gang i november 1963.

Else Karlshøjs ønske har været at præcisere *hvad* der skete med hensyn til centralisering af landsbyskolen for bagefter at kunne besvare spørgsmålet *hvorfor*. E.K. lægger ud med definitioner af centrale begreber som f.eks. skole og centralisering. Det var ikke ligegyldigt, om optælling af skoler omfattede skoler defineret som administrative enheder, pædagogiske enheder eller institutioner, mellem hvilke der var en vis afstand.

»Opfattes skolen som en administrativ enhed, skal de fleste forskoler henregnes til den hovedskole, de hørte sammen med. Er problemet derimod, om udviklingen bevægede sig imod større eller mindre skoler, må skolen defineres som en pædagogisk enhed, og man må for landkommunernes vedkommende til antal af hovedskoler addere antallet af de til kommunens skoler knyttede forskoler. Og er der endelig tale om et afstandsproblem, skal kun antal af selvstændige forskoler adderes til antal af hovedskoler. Et fald i antal forskoler kan udmærket dække over en stigning i antal selvstændige forskoler«.

Manglende kendskab til disse forhold kan let forvride opfattelsen af den historiske virkelighed. Det har forfatteren gjort op med i en anmeldelse af Finn Rasborgs doktordisputats i Årbog for dansk Skolehistorie 1977. Nu får hun lejlighed til at lægge sin dokumentation frem.

Ikke alle skolemænd har været begejstrede for udarbejdelse af den årlige skolestatistik. Amtsskolekonsulent H. P. Jørgensen, Præstø amt skal en gang have udtalt til en kollega: »Det ville være uudholdeligt at lave al den statistik, hvis man ikke så

skolen for sig og huskede, at sidst jeg var der, havde frk. Madsen bagt den dejlige kage til kaffen – og hos lærer Jensen var det, at vi fik den gode l’hombre efter skolebesøget«. For mange forskere ville det også være uudholdeligt at arbejde med al den skolestatistik. Godt, at Else Karlshøj har kunnet se skolerne og deres lærere for sig, og derfor kunnet give dette bidrag til forskningen. Med sin dybtgående fremstilling af det statistiske kildemateriales tilblivelse og statistiske værdi, med sin skarpe analyse af væsentlige begreber og sin klarlæggelse af administrative inddelinger i forskellige dele af perioden burde bogen indgå i historiske og lokalhistoriske studier, hvor statistik indgår i kildematerialet.

Til teksten er føjet affotograferede eksempler på skoleindberetningskort og den statistik, som amtsskolekonsulenterne udarbejdede på baggrund af kortene.

»Arven efter Martha Wærn«

Ved Nete Balslev Wingender

År 1800 oprettede den senere geheimekonferensrådinde Martha Wærn et testamente, hvori hun nedfældede sit ønske om, at størstedelen af hendes formue ved hendes død skulle gå til oprettelsen af et opdragelses- og undervisningsinstitut for døtre af »fattige, ordentlige og vindskibelige« borgere i København og Kristiania og for fattige faderløse døtre af civile og gejstlige embedsmænd i Danmark og Norge. Martha Wærns ønske blev efter hendes død i 1812 virkeliggjort.

Instituttet fungerede indtil 1920, hvor det på grund af økonomiske vanskeligheder midlertidigt måtte nedlægge sin virksomhed. Men allerede året efter indgik det i et samarbejde med Mariaforbundet.

I 1991 blev Det Wærnske Institut og Mariaforbundets arkiver afleveret til Landsarkivet i København, hvor de blev ordnet og registreret af Nete Balslev Wingender. Arbejdet blev finansieret af Det Wærnske Institut.

Det Wærnske Instituts arkiv er så at sige intakt fra dets oprettelse og giver et ganske fint billede af den tidlige pigeopdragelse og af livet på en pigeinstitut. Dette er vist af Nete Balslev Wingender i en bog med titlen *»Arven efter Martha Wærn. Pigeopdragelse i 1800- og 1900-tallets Wærnske Institut«*. Bogen indeholder desuden en beskrivelse af, hvordan samarbejdet med Mariaforbundet indledtes og forløb samt fortegnelser over de to institutioners arkiver.

Bogen, der udgives af ARKI.Varia, Serviceselskab ved Landsarkivet i København og Det Wærnske Institut i efteråret 1992, kan skaffes gennem Landsarkivet i København.

Jonstrup-Samlingerne

Ved Vagn Skovgaard-Petersen

Som bekendt blev Jonstrup Statsseminarium nedlagt ved sit 200 års jubilæum i 1990. Det skal ikke kommenteres på dette sted – tidligere rektor Kaj Bonde har gjort det med indsigt i efterordet i en af de bøger, der anmeldes andetsteds i Uddannelseshistorie 1992, nemlig J. Boisen Schmidts »Til duelige Skoleholderes Dannelse«.

Tilbage står Jonstrup-Samlingerne, indtil videre på den gamle adresse: Trongårdsvej 44, Kgs. Lyngby. De omfatter for det første et lille museum (»Mindestuen«), der er opbygget af Jonstrupsamfundet gennem en lang årrække. Gennem billeder, dokumenter, apparater og andet materiale fra undervisning og dagligdag belyses den lange historie. I mange tilfælde er genstande og billeder skænket af lærere og gamle elever. For det andet indgår en historisk bogsamling, der rækker helt tilbage til seminariets første bibliotek. Heri findes bl.a. musikaler – en del er håndskrevne – og pædagogisk litteratur fra forskellige perioder, adskilligt af interesse for pædagogisk-historisk forskning.

Samlingerne sorteres under en bestyrelse: rektor Kaj Bonde, forskningsbibliotekar Christian Glenstrup (Skolehistorisk Samling på Danmarks Pædagogiske Bibliotek), sem. lektor Børge Hjermov (formand), arkivar Jeppe Tønsberg (Byhistorisk Samling for Lyngby Kommune) og Vagn Skovgaard-Petersen (Danmarks Lærerhøjskole). Tilknyttet er bibliotekar Elin Fog, der bl.a. har udarbejdet kataloger over indholdet.

Det hører til bestyrelsens opgaver at bevare og udbygge samlingerne samt gøre dem tilgængelige for forskere og andre interesserede.

Henvendelse kan rettes til Børge Hjermov eller Christian Glenstrup. Når et dansk skolemuseum bliver en realitet, skal samlingerne overføres dertil.